

Alexandru Popescu-Telega și începuturile criticii literare cervantine

Carmen-Lenuța SVEDUNEAC

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

Abstract: The present paper is a fragment of a more elaborate study focusing on Alexandru Popescu-Telega and the Iberian Space. Far from being an eulogium, this paper aims to recover Alexandru Popescu-Telega's work: the exegesis Cervantes (1924), the first exegesis written by a Romanian author and the first exegesis included in *Cervantes Studies Library* from Madrid (1930) and the comparative study *Cervantes and Italy*.

Keywords: *Alexandru Popescu-Telega, Cervantes, exegeză, hispanism, Don Quijote.*

Anul 2016 marchează cel de-al patrulea centenar al morții celui mai emblematic scriitor spaniol și unul dintre cei mai mari scriitori renascentiști ai literaturii universale: Miguel de Cervantes.

La împlinirea a 300 de ani de la moartea lui Cervantes, în anul 1916, un grup de literați români alături de redactorii „Noii Reviste Române” semnav o serie de articole critice în scopul promovării imaginii lui Cervantes în spațiul literar românesc. Deși de mici dimensiuni, aceste articole au marcat un început de exegeză critică, ele oferind o serie de informații despre viața și opera scriitorului spaniol. În ordinea paginării, semnatarii și articolele publicate în nr. 7 al „Noii Reviste Române” (15-22 mai 1916) sunt: Paolo Savy Lopez, *Miguel de Cervantes* [Savy Lopez, 1916:101-102], Dumitru Caracostea, *Primul roman modern* [Caracostea, 1916:102-107], Eugen Lovinescu, *În marginea lui Don Quijote* [Lovinescu, 1916:105], Ramiro Ortiz, *Don Quijote enamorado de oidas (Don Quijote îndrăgostit din aușite*)* [Ortiz, 1916:107-110], Tudor Vianu, *Moartea lui Don Quijote* [Vianu, 1916:111-112]; în același an, în nr. 18 al revistei „Drum drept” Nicolae Iorga scrie articolul *Shakespeare și Cervantes* [Iorga, 1912:265-266] și în numărul 4 al revistei „Viața nouă” Alexandru Popescu-Telega scrie articolul *Cu prilejul tricentenarului morții lui Cervantes* [Popescu-Telega, 1916:133-139].

Din păcate, acest început de critică cervantină inițiat în anul 1916 va fi întrerupt de război. Peste aproape două decenii, în anul 1930, secțiunea *Cervantes* a Bibliotecii Naționale din Madrid va înregistra prima exegeză cervantină datorată vreedată unui scriitor român: este vorba de Alexandru Popescu-Telega și monografia sa *Cervantes* (1924), pe care Gabriel Martín del Río y Rico o socotește meritorie pentru a o include pe raftul bibliotecii babilonice dedicată autorului lui Quijote.

Departate de a fi un studiu elogiativ, lucrarea de față încearcă să scoată din umbră importanța activității lui Alexandru Popescu-Telega la răspândirea cunoștințelor despre Cervantes în spațiul literar românesc.

Cu un entuziasm ce astăzi ar părea naiv, considerându-se cel de-al 670-lea personaj din *Don Quijote*, alături de cele 669 existente [Popescu-Telega, 1942:4-5], hispanistul publică numeroase studii, articole, conferințe, volume și traduceri, în centrul preocupărilor sale situându-se figura lui Cervantes, a cărui operă nu i-a fost doar obiect de cercetare, ci și sprijin moral. Într-o formă explicită el însuși o declara:

„Iar acum, în mijlocul lumii aceștia îndurerate, când văd în jurul meu atâta cruzime, atâta vanitate, spre a găsi mângâiere, în afară de uimitorul și nefericitul nostru Eminescu, tot în cărțile lui Cervantes mă duc să o caut. Cu zâmbetul milos al ironiei în care a învăluit din înălțime-i morală toate adversitățile ce l-au încercuit pe pământ, îmi pogoară în suflet pace, îmi spulberă grijile și-mi face mai de îndurat trecerea prin valea plângerii.” [Popescu-Telega, 1942:4-5]

Această pace pe care i-o oferă lectura operei lui Cervantes îl va determina mai târziu să călătorească în Spania, cu scopul precis de a recrea itinerariul eroului său preferat, impresiile fiind adunate în volumul *Pe urmele lui Don Quijote*.

Încă de la începutul carierei sale, Alexandru Popescu-Telega publică în diverse reviste literare articole despre Cervantes. O parte rămân doar în presă, cum este cazul articolelor *Cu prilejul tricentenarului morții lui Cervantes* [Popescu-Telega, 1916:133-139], *Taina lui Greco și a lui Cervantes* [Popescu-Telega, 1921:190-192], *Hamlet și Don Quijote* [Popescu-Telega, 1928:39-46], etc., altele, vor fi reunite în volume de sine stătătoare, cum e cazul volumului anterior menționat, *Pe urmele lui don Quijote*, din care fac parte articolele *Don Quijote timp de trei veacuri* [Popescu-Telega, 1942:10], *Încercări de traducere ale lui Don Quijote în românește* [Popescu-Telega, 1942:80-81], *Une drame roumaine inspirée de l'episode de Cardenio et de Lucinde de Don Quijotte de la Mancha* [Popescu-Telega, 1948:49-71]. Motivul care a stat la baza acestor selecții, credem noi, ar fi unul de natură subiectivă, alegerile sale având la bază un criteriu valoric.

Deși Alexandru Popescu-Telega își desfășoară activitatea de difuzare a personalității și operei scriitorului spaniol pe trei căi, publicistică, studii critice și traduceri, în cele ce urmează vom face referire doar la partea cea mai consistentă și cea mai valoroasă a operei sale, în opinia noastră, cele trei volume: *Cervantes (1924)*, *Cervantes și Italia (1931)* și *Cervantes. Viața și Opera (1944)*, singulare în spațiul autohton al acelor vremuri.

Se cuvinte să menționăm că volumul *Cervantes. Viața și opera (1944)*, va relua și va îmbunătăți exegeza publicată în 1924, motiv pentru care am ales să le prezentăm împreună.

În maniera criticii pozitivistice, Alexandru Popescu-Telega își construiește discursul în relație cu structuri exterioare precum biografia lui Cervantes, hispanistul opinând că o înțelegere superioară a textelor este posibilă doar cunoscând aceste date.

Compararea studiilor cu articolele ce compun „Noua Revistă Română” ar fi un subiect de anvergură iar compararea lor cu, de pildă, lucrări mai noi, și aici amintim de exegezele lui Sorin Mărculescu, ar fi nejustificată, motiv pentru care am ales să le expunem într-o manieră analitic-descriptivă; cel mult și oarecum forțat, am putea compara exegeza din 1924 cu studiul publicat în 1905 de Miguel de Unamuno, *Viața lui Don Quijote și Sancho*. În stilul acestuia, monografia *Cervantes* îl recrează pe scriitor prin prisma vieții sale, relaționând experiențele acestuia cu opera sa.

Raportându-ne la biografiile autohtone contemporane, la *Viața lui Creangă*, de pildă, a lui Călinescu, Telega nu urmărește același tipar. Relația dintre biografie și operă nu este pur și simplu descriptivă, reținem ca fiind important aspectul înțelegerii operei lui Cervantes prin reconstituirea vieții sale.

Studiul începe, cum era și firesc, cu primii ani de viață ai autorului, reuniți sub titlul *Copilăria și anii tinereții*. Sursele bibliografice care au stat la baza alcătuirii acestui prim capitol sunt directe, autorul invocând lucrările lui M. Fernández de Navarrete, *Vida de M. de Cervantes Saavedra* (Viața lui M. de Cervantes Saavedra) (1819), C Pérez Pastor, *Documentos cervantinos hasta ahora ineditos* (Documente cervantine până acum inedite) (1902), R. L. Máinez, *Cervantes y su época* (Cervantes și epoca sa) (1910), J. Fitzmaurice Kelly, *M. de Cervantes Saavedra* (Oxford, 1913).

Alexandru-Popescu-Telega prezintă originile nobiliare ale familiei în care se naște autorul; potrivit surselor invocate, decăzută și săracită, aceasta nu va putea susține studiile lui Cervantes, studii de care beneficiaseră frații lui mai mari. Hispanistul relaționează acest aspect cu mărturisirea lui Cervantes din prologul la *Don Quijote* în care acesta deplânge lipsa lui de cunoștințe și studii și își manifestă temerile privind receptarea acestei cărți, punând pe seama „neîndestulătoarelor și puținelor lui litere” [Cervantes Saavedra, 1911-1913] o eventuală carență de stil, „văduvită de orice erudiție și doctrină”. Această „onestitate” a lui Cervantes, care poate fi și o simplă dovadă de modestie, va fi exploatată de Clemencín, care, în analiza romanului *Don Quijote*, îi va număra greșelile gramaticale. Această disprețuire a lui Cervantes nu era însă una singulară, Alexandru Popescu-Telega invocându-l și pe Lope de Vega, care îl socotea un scriitor mediocru, lipsit de cultură și studii. Animozitățile dintre cele două culmi ale literaturii spaniole vor fi dezvăluite ulterior, în capitolul *Cearta dintre Cervantes și Lope de Vega*, datele fiind inedite în spațiul cultural românesc al acelei epoci.

Alexandru Popescu-Telega corelează un pasaj din romanul *Don Quijote*, cu cearta dintre cei doi, pasaj ce pare a fi mărul discordiei care va genera conflictul:

„Comediile cu care se fălesc unii în ziua de azi, atât cele închipuite cât și cele istorice, toate sau cele mai multe, nu sunt decât niște năzbătii, lucruri fără cap și fără picioare; cu toate acestea poporul le ascultă cu plăcere și le socoate și aprobă ca bune, fiind departe de a fi așa: iar autorii ce le alcătuiesc precum și actorii ce le joacă zic ca așa se cade să fie, pentru că așa le vrea poporul și nicidecum altfel: iar că cele ce au nerv și țin cum cere aria, nu izbutesc să placă decât unui foarte mic număr de înțelegători, mulțimea poporului rămânând fără să priceapă nimic din ele. Deși am încercat de câteva ori să încredințez pe autor că se înșeală încăpățânându-se să păstreze părerea ce au, și că mai multă lume ar atrage și mai mare renume și-ar câștiga reprezentând comedii ce respectă regulile artei, decât cu cele întocmite de ei alandala, sunt atât de grei de cap și țin atât de morțiș la părerea lor, încât nu-i judecată omenească sau evidență în stare să-i scoată din ea. Ranchiuna ce am de mult împotriva comediilor de azi, ete tot așa mare sau cel puțin la fel cu cea pe care o port cărților de cavalerie: căci trebuin să fie comedii, după cum i se pare și lui Tului, oglindirea vieții omenești, pildă obiceiurilor și imaginea adevărului, ceea ce se joacă azi nu sunt decât oglindiri de năzbătii, pilde de prostie și imagini de lascivități.” [Popescu-Telega, 1944:62-63]

Hispanistul va pune la dispoziția publicului cititor și replica lui Lope de Vega:

„Nici un poet nou nu e atât rău ca Cervantes și atât de prost încât să fie în stare să laude pe *Don Quijote*.” [Popescu-Telega, 1944:62-63]

Alexandru Popescu-Telega nu se folosește de acest context doar pentru a prezenta o simplă informație de culise din relațiile literaților spanioli ci, prezentând aceste conjuncturi, el intenționează să explice motivele care au stat la baza „nesocotirii” și a aprecierii târzii a romanul lui Cervantes în țara sa de origine.

Pornind de la premisa că biografia autorului se răsfrânge în opera sa, Popescu-Telega va relata un amănunt extrem de important care va avea consecințe directe asupra scrierilor lui Cervantes. Astfel, capitolul dedicat anilor tinereții ne va aduce amănunte despre șederea în Italia, ce va avea urmări benefice asupra întregii sale opere.

Edificator în acest sens este capitolul XII, în care Popescu-Telega analizează modelele literare italiene care se regăsesc în *Nuvelele exemplare*, *Doamna Cornelia*, *Mătușa prefăcută* și *Gelosul din Extremadura*. Astfel, aflăm că Tirso de Molina identifică la Cervantes tendințele moralizatoare și cadrele lui Bandello, în timp ce *Nuvelele exemplare* poartă în opinia lui Menéndez Pelayo pecetea influenței prozei lui Boccaccio. Opinia nu este singulară după cum ne mărturisește Popescu-Telega, o vom întâlni și la criticul german Helmut Hatzfeld, care va încerca să analizeze asemănări dintre *Fiammeta*, *Ameto* și *Decameronul* lui Boccaccio punând în paralel acele fragmente care se aseamănă cu pasajele din opera cervantină.

Lucrările lui Alexandru Popescu-Telega au un accentuat caracter de popularizare, de cele mai multe ori el pune laolaltă opinii vehiculate, însă această practică este frecvent utilizată și de contemporanii săi. Deși nu aduc originalitate, aceste compilații de opinii ne dau informații despre felul în care a fost receptată opera lui Cervantes în rândul criticilor europeni, informații rare pentru acele vremuri.

Totuși, Alexandru Popescu-Telega nu se limitează doar la enumerarea și expunerea opiniilor existente, ci ne va oferi și analize personale, originale. Astfel, pentru a proba asemănările dintre stilul și forma narațiunii nuvelei *Doamna Cornelia* cu cele ale lui Ferrara și Bentivogli, Alexandru Popescu-Telega confruntă textele în paralel, extrăgând fragmente edificatoare.

Tot în sfera influenței șederii în Italia se înscrie și capitolul XIV, în care Alexandru Popescu-Telega ne prezintă *Teme din filosofia Renașterii în opera lui Cervantes*. În aceeași manieră folosită și în capitolele precedente, va identifica asemănări între *Asolani* și *Galatea*. O informație inedită pentru exegeții cervantini ne dezvăluie că personajele principale din *Galatea* întrupează personajele din viața reală, Cervantes și soția sa, Catalina de Palacios.

Din capitolele dedicate biografiei autorului, Alexandru Popescu-Telega va întregi portretul omului Cervantes, ostaș viteaz în Bătălia de la Lepanto, unde își pierde mâna stângă. Hispanistul ne dezvăluie faptul că sub înrâurirea acestui episod din viața sa, Cervantes va scrie *Istoria captivului* din *Don Quijote*.

Fără pretenții de exhaustivitate, nu vom înregistra toate opiniile și analizele comparative consemnate în exegezele sale, acest lucru nefiind posibil în limitele prezentei lucrări.

Următorul studiu asupra căruia ne-am propus să ne oprim este singular în istoria exegezelor cervantine din spațiul literar românesc chiar și în contemporaneitate. *Cervantes și Italia. Studiu de literaturi comparate*, teza de doctorat susținută de Popescu-Telega în 1931, este, în opinia noastră, cea mai importantă și valoroasă lucrare a hispanistului. Recenzată cu elogii în „Arhivele Olteniei” [Fort, 1931:120] la momentul apariției sale, lucrarea este rezultatul eforturilor unor îndelungi cercetări de specialitate efectuate de Alexandru Popescu-Telega.

Între secolele XVII-XVIII, opera lui Cervantes este puțin cunoscută în spațiul italian, *Don Quijote* fiind publicat doar în opt ediții, în vreme ce în Anglia fusese deja editat de 45 de ori, cât despre celelalte scrieri ale lui Cervantes, ele lipseau cu desăvârșire. Se remarcă o existență restrânsă a traducerilor, iar acest aspect frapează întrucât în alte culturi numele lui Miguel de Cervantes era deja sinonim cu recunoașterea și bogăția vizionarismului. Toate aceste aspecte sunt remarcate de hispanistul român care își începe studiul încercând să demonteze o ipoteză destul de vehiculată și populară în acele timpuri,

potrivit căreia datorită similitudinilor de limbă, opera cervantină putea fi relativ ușor lecturată și receptată de cei din Italia, motiv pentru care nu s-au efectuat traduceri ale lui *Don Quijote*.

Faptul că Franciosini, un bun cunoscător al limbii spaniole, traducătorul lui *Quijote*, întâmpină dificultăți în redarea poemelor înserate în text și lasă versurile în original, demontează, în opinia lui Telega, ipoteza unei lecturi ușoare datorată similitudinilor de limbă, ipoteză care ar fi justificat lipsa traducerilor.

Popescu-Telega ne va prezenta o înșiruire de ipostaze ale lipsei de cunoaștere a lui Cervantes în Italia, capitolul introductiv cristalizând observații mai mult decât necesare pentru înțelegerea receptării autorului în țara lui Dante. Practic, elementul ce surprinde în *Cervantes și Italia* și lămurește lectorul interesat de itinerariul receptării cervantine ia forma unei chei de înțelegere a contextului socio-politic al vremii în care a apărut creația lui Cervantes.

Popescu-Telega este de părere că propagarea difuză a lui Cervantes în spațiul italian se datorează lipsei legăturilor politice dintre cele două țări și intereselor de ordin pragmatic. Astfel, aflăm din studiul hispanistului că, deși numeroase, vizitele italienilor în Spania nu aveau la origine interese culturale (spre deosebire de călătorii francezi, majoritatea artiști), italienii care vizitau Spania fiind comercianți, negustori, cărora le lipsea cu desăvârșire interesul pentru gustul literar. O altă perspectivă care, în viziunea lui Popescu-Telega, justifică lipsa interesului pentru literatura spaniolă o reprezintă impresia negativă pe care și-au făcut-o italienii despre operele spaniole, aceștia opinând că scriitorii spanioli plagiau literatura universală.

În încercarea de a demonta concepțiile italienilor din acele timpuri, în cel de-al doilea capitol, Alexandru Popescu-Telega ne prezintă înrâuriri literare de la Dante, Petrarca și Ariosto în *Don Quijote*. Acuzat de Melé că a plagiat *Orlando furioso* și *Orlando innamorato*, Cervantes își găsește avocatul apărării în persoana lui Popescu-Telega, care demonstrează nedreptatea acestei afirmații. Popescu-Telega este de părere că vocabularul lui Cervantes, deși presărat cu italianisme, nu face dovada unui plagiat ci face dovada faptului că autorul a locuit în Italia, împrumutând cuvinte din țara care l-a găzduit. Deși recunoaște că Cervantes a fost influențat de lecturile scriitorilor italieni pe care îi admira, Popescu-Telega conchide că obârșia italiană este discutabilă, sursa de inspirație a acestor episoade fiind de natură orientală.

Vorbind despre sursele de inspirație italiene, Popescu-Telega nu le prezintă doar pe cele identificate de exegeții cervantini în *Don Quijote*, el ocupându-se și de alte texte, de exemplu, *Persiles y Segismunda*, *Nuvele exemplare*, *Gelosul din Extremadura*, *Doamna Cornelia*, *Mătușa închipuită*. *Temele din filosofia Renașterii în opera lui Cervantes: Neoplatonismul, Natura, Armele și literele, Romanul arcadic și Galateea* vor fi reluate de Popescu Telega și adaptate în cea de-a doua editare a exegezei cervantine publicată în 1944, anterior comentată.

Capitolul ce dezbate *Traducerile și imitațiile italiene după Quijote și Nuvelele exemplare* este un studiu de traductologie *avant la lettre*. Alexandru Popescu-Telega supune analizei traducerile în italiană ale lui *Don Quijote* semnate de Lorenzo Franciosini Fiorentino, Bartolomeo Gamba și Alfredo Giannini, ultima considerată cea mai bună versiune italiană de până atunci. Dacă în studiul *Încercări de traducere ale lui Don Quijote în românește* Popescu-Telega se arată neiertător în fața greșelilor celor care au cutedat să traducă romanul, analiza traducerilor în italiană este mai puțin incisivă, constatările hispanistului fiind laudative, Alexandru Popescu Telega își argumentează riguros opiniile, folosindu-se de fragmente din traduceri pe care le pune în paralel cu textul original, ca apoi să compare versiunile italiene între ele. Din comentariile efectuate pe text răzbate înclinația hispanistului către traductologie și nivelul înalt de cunoaștere a limbilor romanice, în special a limbii și

literaturii spaniole și italiene deopotrivă, fapt ce conferă studiului o notă de originalitate. Popescu-Telega identifică și mici erate sau libertăți ale traducătorilor.

Franciosini, spre exemplu, schimbă numele lui Grisostomo în Mirtilio și Ambrosio devine Ergasto, iar în capitolul al XII-lea numele de nobili spanioli vor fi înlocuite de nume italiene, printre ele strecurând și propriul său nume. Gratuitele vanități nu schimbă cu nimic valoarea traducerii, în opinia lui Popescu-Telega.

La fel cum se întâmplase și în spațiul românesc, traducerile fragmentare și adaptările pentru tineret ale lui *Don Quijote* nu lipsesc nici în spațiul italian. Autorul întocmește un scurt inventar al acestora, fără a intra în amănunte.

În aceeași notă, analiza continuă cu traducerile *Nuvelelor exemplare*: traducători fiind Novellieri Claveli și Alfredo Gianini.

În istoria receptării operei lui Cervantes în Italia, Alexandru Popescu-Telega va distinge trei perioade. În prima perioadă *Don Quijote* este tradus și citit într-o versiune agreată de editori (versiuni adaptate pentru public), în cea de-a doua perioadă este receptat ca o satiră a novelisticii cavalești, italienii văzând în *Don Quijote* un capitol al concepțiilor lui *Orlando* (sunt invocate studiile lui Leopardi, Rodolfo Renier) și în cea de-a treia perioadă, romanul cervantesc se bucură de o interpretare liberă, modernă, sub influența școlilor romanticilor (este invocat Gioberti), impresioniștilor (Neoncini) și pozitiviștilor (Carducci). Traducerile anterior comentate deschid istoria interpretărilor celei de-a doua etape în care italienii îl studiază pe *Don Quijote* ca un capitol din *Orlando*, ambele scrieri fiind interpretate ca satire împotriva romanelor de cavalerie. Cea de-a treia etapă din critica operei cervantine, contemporană lui Telega, studiază opera independent de interpretările anterioare. La început țara care îi neglijase și nesocotise scrierile, Italia, se va transforma în țara unde Cervantes devine cel mai cunoscut și studiat scriitor spaniol.

Mai mult expunere decât critică, scopul acestei lucrări a fost cel de a pune la dispoziție lucruri inedite în anul 1924, respectiv 1930, frânturi din informațiile despre Cervantes cu care Alexandru Popescu-Telega vine în spațiul românesc. Trebuie să specificăm faptul că este absolut necesară o raportare la contextul istoric în care au fost concepute studiile lui Popescu-Telega, pentru a justifica atât lipsa cât și nevoia informațiilor pe care hispanistul le aduce în spațiul literar românesc.

Părerea noastră obiectivă în urma analizei întreprinse este că hispanistul încearcă să se integreze în literatura spaniolă și să o prezinte cât mai obiectiv posibil; majoritatea sunt lucrări accesibile publicului larg, riguros documentate, multe din informațiile prezente în aceste studii fiind și astăzi valabile. Ceea ce este impresionant în traiectoria activității lui Alexandru Popescu-Telega sunt seriozitatea și respectul cu care încearcă să surprindă realitatea, într-o oarecare măsură exotică în România a acelor timpuri.

Pe parcursul demersului nostru am putut constata cum perseverența, entuziasmul și pasiunea lui pentru spațiul iberic au contribuit considerabil la crearea unei imagini ample asupra operei cervantine.

De asemenea, nu am avut surprinderea să constatăm ulterior că investigațiile sale se vor fructifica și vor fi continuate în opera altor scriitori. De pildă, am descoperit că o parte din informațiile din monografia *Cervantes* au fost folosite și actualizate de Tudor Vianu în 1963; în capitolul dedicat lui *Cervantes*, care face parte din ampla lucrare *Studii de literatură universală și comparată* Tudor Vianu, asemeni lui Popescu-Telega, identifică „ciudate asemănări” [Vianu, 1963:99] între viața și opera scriitorului spaniol. Raportându-se la epoca în care a fost creat *Don Quijote* și la aprecierile valorice care au însoțit opera în timp, el recrează în stilul propriu „istoria primului roman modern”. Pe lângă faptul că observațiile acestuia reiau informații din studiile sale, vom identifica aceleași referințe ale criticii

cervantine din literatura universală, bibliografie pusă la dispoziție pentru prima dată în spațiul românesc de Alexandru Popescu-Telega. Iorgu Iordan va invoca deseori în scrierile sale exegezele publicate de Popescu-Telega și îi va recunoaște meritele de a se fi folosit de surse originale și de a fi pus la dispoziție o bibliografie uriașă și informații verificate de surse directe, recunoscute la nivel internațional.

Sub călăuzirea lui Alexandru Popescu-Telega, cunoștințele despre Cervantes și opera sa pătrund în spațiului literar românesc, informațiile pe care acesta le aduce publicului român, chiar dacă sunt uneori subiective, nu distorsionează realitatea, unele, cum e cazul exegezei *Cervantes*, sunt documente de interes major privind felul în care pătrunde opera lui Cervantes în secolul al XIX-lea în literatura română, privind felul în care a fost receptată opera lui Cervantes în rândul criticilor europeni, altele, cum e cazul studiului comparatist *Cervantes și Italia* sunt erudite, riguros documentate, cu o analiză atentă, originală, argumentată și explicitată prin confruntarea directă a textelor sursă, oferindu-ne o imagine obiectivă, lipsită de orgolii naționale (cum e cazul unor studii italiene) privind rolul pe care l-a jucat cultura și literatura italiană în scrierile lui Cervantes.

BIBLIOGRAFIE

Ediții de autor:

- Popescu-Telega, Alexandru, 1924. *Cervantes*, Editura Cultura Națională, București.
 Popescu-Telega, Alexandru, 1931. *Cervantes și Italia*, Ed. Ramuri, Craiova.
 Popescu-Telega, Alexandru, 1942. *Pe urmele lui Don Quijote*, Casa Școalelor, București.
 Popescu-Telega, Alexandru, 1944. *Cervantes. Viața și opera*, Ed. Casei Școalelor, București.

Ediții, studii critice:

- Amzulescu, Alexandru, 1945-1947. *Istoricul și bibliografia contactelor româno iberice*, București.
 Băiculescu Duțu, G. Al., Sasu Țimerman, Dorothea, 1959. *Échos ibériques et hispano-américaines en Roumanie*, București.
 Brezuleanu Ana Maria (coord.), 2006. *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice (1991-1944)*, Vol. I-VIII, Editura Saeculum, București.
 Caracostea, Dumitru, 1916. *Primul roman modern*, în „Noua Revista Română” nr. 7, 15-22 mai 1916, pp. 102-107.
 Cervantes Saavedra, Miguel de, 1911-1913. *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*, Ediciones de La Lectura, Madrid.
 Fort, C. D., 1931. *Cervantes și Italia*, în „Arhivele Olteniei” anul III, nr. 13, mai-iunie, p.120.
 Freiberg, Medeea, 1970. *Studii de literatură universală și comparată*, Editura Academiei, București.
 Iorga, Nicolai, 1912. *Shakespeare și Cervantes*, în „Drum drept” nr. 18, București, pp. 265-266.
 Lovinescu, Eugen, 1916. *În marginea lui Don Quijote*, în „Noua Revista Română” nr. 7, 15-22 mai 1916, p. 105.
 Ortiz, Ramiro, 1923-1924. *Leopardi și Spania*, „Memoriile Academiei Române”, secțiunea literară, seria III, Tom I, București.
 Ortiz, Ramiro, 1935. *Per la storia dei contatti ispano-romeni 1710-1932*, Firenze.
 Ortiz, Ramiro, 1916. *Don Quijote enamorado de oidas*, în „Noua Revista Română” nr. 7, 15-22 mai 1916, pp. 107-110.
 Pillat, Ion Pillat, 1936. *Portrete lirice*, Ed. Cugetarea, București.
 Popa, Mircea, 2007. *Relații culturale și literare româno-spaniole de-a lungul timpului*, Editura Aeternitas, Alba Iulia.
 Popescu-Telega, Alexandru, 1916. *Cu prilejul tricentenarului morții lui Cervantes*, în „Vieța nouă” nr. 4, Craiova, pp.133-139.

- Popescu-Telega, Alexandru, 1928. *Hamlet și Don Quijote*, „Năzuința” VIII, nr. 3, pp. 39-46.
- Popescu-Telega, Alexandru, 1942. *Încercări de traducere ale lui Don Quijote în românește în Pe urmele lui Don Quijote*, Casa Școalelor, București, pp.80-81.
- Popescu-Telega, Alexandru, 1921. *Taina lui Greco și a lui Cervantes*, în „Sburătorul”, nr. 11, București, pp.190-192.
- Popescu-Telega, Alexandru, 1948. *Une drame roumain inspiré de l'épisode de Cardenio et de Lucinde de „Don Quichotte de la Manche*, în „Langue et littérature”, vol. IV, Nr. 1, București, pp. 49-71.
- Savy Lopez, Paolo, 1916. *Miguel de Cervantes*, în „Noua Revista Română” nr. 7, 15-22 mai 1916, pp.101-102.
- Vianu, Tudor, 1963. *Cervantes în „Studii de literatură universală și comparată”*, Editura Academiei Române, București, p. 99.
- Vianu, Tudor, 1916. *Moartea lui Don Quijote*, în „Noua Revista Română” nr. 7, 15-22 mai 1916, p. 111-112.
- Vianu, Tudor, 1963. *Studii de literatură universală și comparată*, Editura Academiei, București.